

STABAT, DE VÍCTOR SUNYOL. ASSAIG, POESIA I POÈTICA

(En emportar-se la vida de Jordi Domènech, el 2003 va deixar una mala notícia per a la literatura catalana. La seva manera d'entendre l'ofici de poeta és, per a mi, modèlica: l'afany de la perfecció, la humilitat en l'aprenentatge, l'amor a les llengües i a la llengua, la lectura sense presses de l'obra d'altri, el respecte pels qui fan de la poesia un motiu vital, l'interès per totes les manifestacions artístiques,... són valors compartibles i fins i tot aconsellables. Aquestes ratlles en són un record i un homenatge, i no s'oposen pas al tema de l'article que encapçalen, perquè Víctor Sunyol viu la seva feina des dels mateixos valors.)

El 2003 ha estat un any important per les novetats (en el sentit més literal de la paraula) que hi han aparegut; entre elles, en una coincidència feliç, *Obreda* (Edicions 62 - Empúries) de Perejaume, *L'arbre constant* (Proa) de Lluís Solà, i *Stabat* (Proa) de Víctor Sunyol. Hi ha, evidentment, altres autors que permeten l'esperança d'un canvi estètic i lingüístic, fruit de l'ambició i de la profunditat, de l'assumpció del repte poètic com a coneixement i reconeixement del misteri: Josep Palàcios, Antoni Clapés i, en el camp de la narrativa, Francesc Serés, amb *De fems i de marbres* (Quaderns Crema), gairebé com a prosa poètica. Tots ells han estat capaços de transitar pel pont que ajunta la riba de les paraules amb la *terra ignota*, i tots ells, doncs, han assolit allò que podem demanar a la creació tant científica com artística: revelar, bo i rebel·lant-se. Es tracta de viatges ben distints, encara que alguns (Serés, Solà, Perejaume) ofereixen punts de partida bastant comuns: ajuden a entendre la relació de l'ésser humà amb la natura. Malgrat compartir-hi alguns aspectes, no és, però, ben bé el cas de Víctor Sunyol (Vic, 1955) i d'*Stabat*, premi de poesia Parc Taulí, que culmina fins ara la seva recerca poètica. Sunyol pot seguir de vegades la mateixa sendera, però el seu trajecte té una altra direcció:

És a partir d'aquesta consciència de desert, de no poder dir, que s'intenta de construir un discurs amb les restes del naufragi que és

la llengua. I precisament per això, perquè es parteix d'aquest punt, d'aquest concepte de llengua, es pot arribar a dir alguna cosa, es pot arribar a construir algun discurs. [...] És tràgic; vull dir dolorós, gens còmode, però és l'única via. L'única via per al qui ha vist la llengua en la seva realitat de despulla inerta. I a partir d'aquí, les possibilitats són plenes perquè ho tens tot a les teves mans, i la desconfiança en el llenguatge pot portar, al capdavant (i això sí que és llarguíssim d'explicar, i és una de les vies de *Stabat*, el darrer llibre) a un dir ple, a la recerca i camí cap a un dir «absolut».¹

El propòsit de l'autor demostra una paradoxal confiança en la desconfiança, i si ho puc traduir en termes poètics, se'm fa avinent un poema de Carles H. Mor:

LA VERITAT DE LA NO-VERITAT

Si l'u és, l'u no és.

Parmènides/Emanuele Severino

Aquest poema
es nega a si mateix
i per això mateix
s'autoafirma,
i, en autoafirmar-se,
nega així mateix
qualsevol afirmació
externa a la seva
negació radical: sí.²

1. «L'entrevista: Víctor Sunyol respon Anna Cavals», *El tacte que té*, 4 (2002), p. 5 (www.eltactequete.com).

2. Antologat per Manuel Guerrero, *Sense contemplacions. Nou poetes per al nou segle*, Barcelona, Empúries, 2001. Pot servir també «Poema que s'autoafirma i que per això mateix es nega a si mateix en l'afirmació radical que suposa el no» (Carles H. Mor, *Fer safor*, Jardins de Samarcanda 24, Barcelona, Cafè Central/Eumo, 2001, p. 17).

La «necessitat» de la poesia de Sunyol corrobora l'afirmació general de María Zambrano:

Y en la angustia del poeta sí, sí existe ya algo que él se ve forzado a crear, porque se ha enamorado de su presencia sin verla, y para verla y gozarla la tiene que buscar. El poeta está enamorado de la presencia de algo que no tiene y como no lo tiene, lo ha de traer.³

Amb la fe poètica d'un agònic lingüístic, *Stabat* remet a les obres anteriors de Sunyol. Per exemple, palesa com les seves connexions amb l'OULIPO del llibre *Cap a Tirèsies. Una introducció a Eva Aguilar* (Cafè Central, 1997) són el resultat d'una busca del sentit més enllà del que considerem substantiu i nuclear, en haver-hi utilitzat el joc —és a dir, la transgressió de l'assaig i de les convencions acadèmiques— com a catalitzador d'una nova fórmula.⁴ Per exemple, *Stabat* recorda fins i tot *Ni amb ara prou* (Les edicions dels dies, d'un llunyà 1984), perquè tots dos llibres, en un viatge d'anar i tornar, s'enfronten amb la lògica de la sintaxi, recelant d'una cohesió racionalista que no sembla haver reeixit prou, si fem un cop d'ull crític al nostre món «racional». Per exemple, *Stabat* continua basant-se en un suport literari (que acostuma a aiguabarrejar amb sensacions geogràfiques, verbigràcia al *Quadern de Port* —Balbec, 1999—); no cal pensar sinó en el seguit d'autoritats que li han fet costat tot al llarg de la seva obra, des de Ramon Llull fins a Derrida, des de l'Evangeli de Sant Joan fins a Michel Foucault. Probablement, Sunyol sigui el nostre poeta més proper al desconstruccionisme i, en qualsevol cas, no camina gens lluny de la malfiança cognoscitiva de Wittgenstein.

3. *Filosofia y poesía*, Mèxic - Madrid, Fondo de Cultura Económica, 1987, p. 95.

4. Tanmateix, els llibres més directament vinculables amb el joc són *lowely pore* —mostrari— (emboscall, 2001) i *Els gossos de Tamdaght* (emboscall, 2002). També és l'autor d'un parell de llibres lligats a la literatura potencial: *Màquines per escriure. Recursos per a l'animació a la creativitat artística* (Eumo, 1992) i *El buit i la novel·la. 50 assajos de buidatge novel·lístic* (Eumo, 1994).

La poesia de Víctor Sunyol, tan endolingüística i ensems tan abocada a remoure el món referencial, es disposa sempre i tothora dins una organització d'una coherència arquitectònica absoluta, que en *Stabat* és circular. Podria sobtar aquesta disposició (*dispositio*), però és que la creació de Sunyol és molt racional i reflexiva pel que fa a l'estructura general dels seus llibres, probablement per tal de garantir-hi una guia davant del perill d'esgarriar-se abans d'arribar a la frontera del sentit, quan les coses ofereixen el seu silenci verbalitzable o llur buidor.

En el darrer llibre, el fil amb què Sunyol teixeix és el text de l'*Stabat mater* atribuït a Jacopone di Todi; damunt els tercets de l'italià estampa una al·legoria sobre la condició humana, al·legoria que la fa paral·lela i equivalent a la condició de la llengua, totes dues regides pel dolor de la impossibilitat d'assolir una comunicació de les paraules amb les paraules, de les paraules amb les coses i de les coses amb les coses. Almenys, aquest és el vestit que, a parer meu, ha confeccionat Víctor Sunyol, fet a mida de la seva inquietud per a una aprehensió poètica (simbòlica, analògica) del món; els versos d'*Stabat* posen en relleu la frustració i la dificultat d'un vol tan còsmic per mitjà del vehicle de la llengua. L'opinió de Sunyol és una mica diferent: per a ell, l'«estar» d'*Stabat* «davant de la mort, del desastre, del límit darrer, podia ser també equiparable a un 'estar' davant de la quotidianitat, de la vida» (p. 123), tot partint d'una imatge germinal: «la de l'individu contemporani davant del seu propi cadàver, acarat al mirall» (p. 124).

En la seva estructura circular, el curs conceptual dels textos no amaga, però, la passió, i el lector observa en *Stabat* la dificultat i el dolor amb què Sunyol viatja: les antítesis i els oxímorons tradueixen l'ascesi del qui malda per assolir, místicament, la unió de les paraules plenes amb les coses callades. A més, el paisatge d'anada no és el mateix que el de tornada, perquè hi ha un guany progressiu de reconeixement de l'alteritat i un descens gradual dins la mina de la seva expressió, sempre a frec de la mudesa com a equivalent de la impossibilitat (ceguesa de l'ésser humà, buidor i buidors com a referent).

Tot plegat omple de diversos significats i accions el concepte d'«escriptura» quan l'apliquem a la poesia de Víctor Sunyol, també en el cas d'*Stabat*. En aquest llibre i en la pràctica general del seu autor, «escriptura» vol dir «acció, reflexió i efecte d'escriure». A l'empara d'un bon nombre d'*auctoritates* (poetes, lingüistes, filòsofs, etc.), l'acció d'escriure mostra alhora o al costat (tot just després dels versos, com a paratext: en notes a peu de pàgina, prefaci o epíleg,...) la reflexió, que en permet el procés i la destil·lació. El cuiner ensenya la seva gana, els ingredients, la manera de coure, la pertinença del plat, els dubtes que li provoca,... El procés porta, és clar, al resultat, però no és pas més interessant el paisatge verbal i referencial de la meta que el paisatge del camí. El lector farà bé d'aplicar-hi l'hermenèutica que té present les possibilitats al·legòriques, profanes d'un text religiós; invertint, però, el trajecte més fressat, el que els místics i els ascetes fan servir per a dir Déu des de la inefabilitat del llenguatge. Per això, no solament parteix Sunyol de l'*Stabat Mater dolorosa*, sinó que pren suport en «El darrer freu», de Carles Riba, per a poder fer un salt conceptual i referencial més llarg i així, doncs, assolir l'ambigüitat polisèmica que el viatge i l'arribada necessiten. Al capdavant i al capdamunt d'*Stabat*, s'obre la clariana o s'albira la cinglera: la dificultat de dir és la dificultat de viure, una dificultat que —penso— no prové de les nostres desil·lusions socials, sinó que té un abast òntic i còsmic. Em sembla que Víctor Sunyol arriba a la clariana d'unes conclusions paregudes i a la cinglera d'uns dubtes similars.

Mai un poeta català havia seguit i explicat un camí semblant, encara que alguns autors com ara Feliu Formosa han sabut aprofitar d'allò més bé un catalitzador i dinamitzador literari dels seus versos: *Semblança* (Llibres del Mall, 1986) i *Per Puck* (Columna, 1992), la prova fefaent que la cultura és vida i, per tant, que el lector ha de defugir molt sovint d'un concepte massa emprat, el de “culturalisme”; també en el cas de Sunyol. Tot esperant les noves ziga-zagues del seu autor, *Stabat* culmina una aventura poètica insòlita i agosarada, que es mou (fent equilibris i ensurts damunt un fil funambulesc) entre l'ésser i l'estar, a la cerca de trobar dins la contingència de la vida

i el verb de l'ésser humà una essencialitat que ens uneixi amb el món, o que, almenys, ens el permeti anomenar o dir. Sunyol, però, arriba a pensar que les paraules sense gaire càrrega significativa són les que permeten millor aquesta sintaxi de l'ésser humà amb la realitat amagada. Comprenc que m'expresso d'una manera un xic fosca, però és que hi entrelluco, dins *Stabat*, una difícil combinació del temps humà amb l'espai, per molt que, és clar, el seu lloc espacial sigui del tot distint al que han estassat altres autors; em vénen al cap l'últim Juan Ramón Jiménez i Novalis.

En resum, el lector se les heu amb un llibre –i una obra poètica– que demana sense excuses un contracte de lectura força complex. Cal acostar-s'hi sabent que realitzarà un viatge poètic ric i contradictori, i que cal proveir-se a fi de no espatllar-lo d'un seguit de competències: no li farà cap nosa, ans al contrari, parar-hi la mateixa atenció amb què subratllaria un assaig, mentre es predisposa a llegir una experiència que és, al mateix temps i al mateix espai, poesia i *ars poetica*. *Stabat* conjumina assaig, poesia i *ars poetica*.

Penjar la llufa d'una tendència a l'esquena d'un poeta li fa més mal que bé, com ha escrit Josep Anton Soldevila, i no es tracta de classificar Víctor Sunyol, Marc Granell o Arnau Pons (per a posar tres autors que m'interessen) com si fossin pterigògens lepidòpters: és un procediment enfadós de la crítica que simplifica i incita a llegir amb prejudicis. Això sí, en tant que enamorat de la poesia, vull agrair a *Stabat* i a poetes com Víctor Sunyol que em permetin de ser un veritable lector i no pas un receptor passiu, ensopit per tota mena de redundàncies.

JOSEP MARIA SALA-VALLDAURA
Lleida, gener de 2004.